

ДВНЗ “ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
І.Я.ГОРБАЧЕВСЬКОГО МОЗ УКРАЇНИ”

**КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ МЕДИЦИНИ, ОРГАНІЗАЦІЇ ТА
ЕКОНОМІКИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я З МЕДИЧНОЮ
СТАТИСТИКОЮ**

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-педагогічної роботи

проф. А.Г.Шульгай

“ 27 ” червня 2016 року

РОБОЧА ПРОГРАМА

**дисципліна «СОЦІАЛЬНА МЕДИЦИНА ТА ОРГАНІЗАЦІЯ
ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я»**

напрямок підготовки 1201 МЕДИЦИНА

спеціальність 7.12010001 «ЛІКУВАЛЬНА СПРАВА»

факультет медичний

навчальний рік 2016-2017

Розробники:

канд. мед. н., доцент кафедри соціальної медицини, організації та економіки охорони
здоров'я з медичною статистикою Панчишин Н.Я.

канд. мед. н., доцент кафедри соціальної медицини, організації та економіки охорони
здоров'я з медичною статистикою Смірнова В.Л.

Схвалено на засіданні кафедри соціальної медицини,
організації та економіки охорони здоров'я

з медичною статистикою

“ 18 ” травня 2016 року, протокол № 10

Завідувач кафедри, доцент

_____ Г.С. Сатурська

© _____, 2016 рік

© _____, 2017 рік

**Тернопіль
2016**

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	
Кількість кредитів – 4,0	Галузь знань <u>1201 Медицина</u>	Нормативна	
	Спеціальність: <u>7.12010001</u> <u>Лікувальна справа</u>	Рік підготовки	
Загальна кількість годин – 120		4-й	5-й
		Семестр	
		8-й	9-й
		Лекції	
		10 год.	10 год.
		Практичні	
		24 год.	18 год.
		Лабораторні	
		год.	год.
		Самостійна робота	
		26 год.	32 год.
		Індивідуальні завдання:	
		год.	
		Вид контролю:	
		Зараховано	Диференційований залік

2. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА І СТРУКТУРА ДИСЦИПЛІНИ

Програма з дисципліни «*Соціальна медицина та організація охорони здоров'я*» для студентів вищих медичних навчальних закладів освіти України III-IV рівнів акредитації складена для:

- спеціальності 7.12010001 «Лікувальна справа», галузі знань 1201 «Медицина», для освітньо-кваліфікаційного рівня «Спеціаліст» із кваліфікацією «Лікар»,
- спеціальності 7.12010003 «Медико-профілактична справа», галузі знань 1201 «Медицина», для освітньо-кваліфікаційного рівня «Спеціаліст» із кваліфікацією «Лікар»,
- спеціальності 7.12010005 «Стоматологія», галузі знань 1201 «Медицина», для освітньо-кваліфікаційного рівня «Спеціаліст» із кваліфікацією «Лікар»,
- спеціальності 7.12020101 «Фармація», галузі знань 1202 «Фармація» для освітньо-кваліфікаційного рівня «Спеціаліст» із кваліфікацією «Провізор»,
- спеціальності 6.120101 «Сестринська справа», галузі знань 1202 «Медицина», для освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр» із кваліфікацією «Бакалавр сестри медичної»

Програма складена відповідно до навчального плану підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «Спеціаліст», відповідних кваліфікацій та спеціальностей у вищих навчальних закладах МОЗ України з урахуванням освітньо-кваліфікаційної характеристики галузевого стандарту вищої освіти України з даного напрямку (наказ МОЗ України №539 від 08.07.2010 р., постанова Кабінету Міністрів України від 29.04.2015 р. №266 «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей») і робочих навчальних планів, обговорених і затверджених на засіданні Вченої Ради ДВНЗ «Тернопільський державний медичний університет імені І.Я. Горбачевського МОЗ України» 31.05.2016 Протокол №18 та введених в дію наказом ректора по університету № 225 від 01.06 2016 р.

СОЦІАЛЬНА МЕДИЦИНА ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я як навчальна дисципліна:

- а) ґрунтується на вивченні студентами навчальних дисциплін: історії медицини, соціології та медичної соціології, гігієни та екології, біостатистики, інформатики, етики, основ економічних теорій;
- б) інтегрується з цими дисциплінами та в подальшому з клінічними та гігієнічними дисциплінами;
- в) забезпечує вивчення правових, організаційних та економічних засад галузі охорони здоров'я;
- г) закладає основи вивчення організації лікувально-діагностичного процесу, а також оцінки його обсягу та якості при вивченні клінічних дисциплін;
- д) сприяє формуванню профілактичного напрямку діяльності майбутніх лікарів з урахуванням можливого впливу на стан здоров'я населення чинників різного походження при розробці комплексних медико-соціальних заходів;
- е) конкретизує методи та засоби формування здорового способу життя;
- ж) сприяє формуванню економічного мислення, адаптованого до вимог ринкової економіки;
- з) формує навички задля розв'язання фінансово-економічних та господарських проблем медичних закладів і підприємств з метою прийняття ефективних управлінських рішень.

Термін вивчення навчальної дисципліни «Соціальна медицина та організація охорони здоров'я» здійснюється студентами на 4 та 5 курсах, в VIII - IX семестрах.

3. МЕТА ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

МЕТА навчальної дисципліни "**Соціальна медицина та організація охорони здоров'я**" впливає із цілей освітньої-професійної програми підготовки випускників вищого медичного навчального закладу та визначається змістом тих системних знань та умінь, котрими повинен оволодіти лікар-спеціаліст. Знання, які студенти отримують із навчальної дисципліни, є базовими для блоку дисциплін, що забезпечують природничо-наукову (*блок ІН*) і професійно-практичну (*блок ІІІ*) підготовку.

Вивчення соціальної медицини та організації охорони здоров'я формує у студентів достатній обсяг знань щодо організації медичного забезпечення населення в умовах функціонування сучасної системи охорони здоров'я.

Завдання предмету:

а) засвоєння теоретичних основ, сучасних принципів, закономірностей і правових засад громадського здоров'я та системи його охорони;

б) засвоєння методів визначення та аналізу основних показників громадського здоров'я у взаємозв'язку з чинниками, що на нього впливають;

в) ознайомлення з принципами оцінки організації та якості надання різних видів медичної допомоги та санітарно-епідеміологічного забезпечення благополуччя населення в умовах реформування галузі охорони здоров'я;

г) засвоєння принципів розробки заходів задля покращання здоров'я населення та окремих його контингентів;

д) формування знань з питань втрати працездатності, її видів, порядку організації експертизи працездатності та дій медичних працівників щодо конкретних ситуацій експертизи втрати працездатності;

е) ознайомлення та трактування законів і принципів менеджменту;

ж) засвоєння принципів розробки управлінських рішень, спрямованих на вдосконалення діяльності закладів охорони здоров'я.

Опис цілей сформульований через вміння у вигляді цільових завдань (дій). На підставі кінцевих цілей сформульовані конкретні цілі у вигляді певних знань, цільових завдань, що забезпечують досягнення кінцевої мети вивчення дисципліни. Кінцеві цілі розташовані на початку програми і передують її змісту.

У результаті вивчення дисципліни «Соціальна медицина та організація охорони здоров'я» студент повинен знати:

- визначення соціальної медицини та організації охорони здоров'я як науки та предмету викладання, її значення для практики охорони здоров'я;
- особливості трактування поняття «здоров'я», показники популяційного здоров'я;
- закономірності формування демографічної ситуації, її особливості в різних країнах;
- складові медико-соціального значення захворюваності та методи її вивчення;
- класифікацію факторів ризику, оцінку їх можливого впливу на здоров'я населення;
- правові засади сучасної охорони здоров'я;
- основні принципи та види медичної допомоги населенню, особливості медичного забезпечення різних контингентів міського та сільського населення (жінок, дітей, робітників підприємств, осіб літнього віку);
- організацію та зміст роботи медичних закладів і лікарів основних спеціальностей (сімейних, дільничних терапевтів та педіатрів, акушерів-гінекологів, геріатрів, лікарів медицини невідкладних станів, гігієністів тощо);
- принципи обов'язкового та добровільного медичного страхування;
- особливості систем управління та складових частин процесу управління

У результаті вивчення дисципліни «Соціальна медицина та організація охорони здоров'я» студент повинен вміти:

- заповнювати облікові документи для вивчення показників здоров'я населення (демографічних, захворюваності, інвалідності), діяльності основних закладів охорони здоров'я;
- визначати та здійснювати оцінку показників здоров'я, діяльності закладів охорони здоров'я із застосуванням відповідних статистичних методик, засвоєних при вивченні біостатистики;
- визначати та аналізувати показники захворюваності: загальної, інфекційної, госпіталізованої, на найважливіші соціально значущі захворювання, з тимчасовою втратою працездатності;
- оцінювати показники фізичного розвитку населення та показники інвалідності для характеристики здоров'я населення;
- аналізувати особливості формування здорового способу життя в окремих групах населення;
- інтерпретувати особливості медичної допомоги населенню;
- аналізувати доцільність впровадження різних моделей первинної медичної допомоги на засадах сімейної медицини;
- визначати тактику в процесі експертизи втрати працездатності (тимчасової та стійкої) із заповненням відповідних документів;
- проводити оцінку якості надання медичної допомоги;
- здійснювати розробку управлінських рішень, спрямованих на покращання здоров'я населення та оптимізацію медичної допомоги.

Схвалено на засіданні кафедри соціальної медицини,
 організації та економіки охорони здоров'я
 з медичною статистикою
 “ 18 ” травня 2016 року, протокол № 10

Завідувач кафедри, доцент

_____ Г.С. Сатурська

4. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Програма дисципліни структурована на два розділи.

Розділ I. Статистика здоров'я населення.

Розділ II. Організація охорони здоров'я.

Видами навчальних занять згідно з навчальним планом є:

- А) лекції;
- Б) практичні заняття;
- В) самостійна робота студентів;
- Г) консультації.

Лекції охоплюють основний теоретичний матеріал окремої або кількох тем навчальної дисципліни, розкривають основні проблемні питання відповідних розділів дисципліни.

Практичні заняття передбачають детальний розгляд студентами окремих теоретичних положень навчальної дисципліни з викладачем і формування вміння та навичок їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання студентом сформульованих завдань та вирішення ситуаційних задач.

Самостійна робота студентів передбачає оволодіння студентом навчальним матеріалом, а саме самостійне опрацювання окремих тем навчальної дисципліни у час, вільний від обов'язкових навчальних занять, а також передбачає підготовку до усіх видів контролю. Навчальний матеріал дисципліни, передбачений робочим навчальним планом для засвоєння студентом у процесі самостійної роботи, вноситься на підсумковий контроль поряд з навчальним матеріалом, який опрацьовувався при проведенні аудиторних занять.

Консультації (індивідуальні або групові) проводяться з метою допомоги студентам розібратись та роз'яснити складні для самостійного осмислення питання, вирішити складні проблеми, які виникли при самостійному опрацюванні навчального матеріалу при підготовці до практичного заняття, підсумкового заняття або перед іспитом.

При вивченні дисципліни використовують адекватні методи навчання.

За джерелами знань використовують методи навчання: словесні – розповідь, пояснення, лекція, інструктаж; наочні – демонстрація, ілюстрація; практичні – практична робота, вирішення задач. За характером логіки пізнання використовуються методи: аналітичний, синтетичний, аналітико-синтетичний, індуктивний, дедуктивний. За рівнем самостійної розумової діяльності використовуються методи: проблемний, частково-пошуковий, дослідницький.

5. ЗМІСТ ПРОГРАМИ

РОЗДІЛ I. «СТАТИСТИКА ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ»

Конкретні цілі:

- знати визначення соціальної медицини та організації охорони здоров'я як науки та предмету викладання, її значення для практики охорони здоров'я; методи соціальної медицини та можливості їх застосування при вивченні здоров'я населення та організації його медичного забезпечення;
- знати показники популяційного здоров'я; класифікацію факторів ризику; визначення демографії, її складові частини; методи вивчення захворюваності, її види;
- пояснювати медико-соціальне значення захворюваності;
- засвоїти вплив основних чинників, які визначають рівень громадського здоров'я;
- ознайомитись зі змістом основних державних цільових програм стосовно соціально важливих захворювань;
- вміти заповнювати облікові документи для вивчення природного руху населення та для реєстрації окремих видів захворюваності;
- визначати та аналізувати показники природного руху населення та захворюваності: загальної, інфекційної, важливої неепідемічної, госпіталізованої.

Тема 1. Соціальна медицина та організація охорони здоров'я як наука.

Предмет, методи, значення для практики охорони здоров'я.

Соціальна медицина та організація охорони здоров'я – наука, яка вивчає закономірності громадського здоров'я та систему його охорони. Розвиток та становлення соціальної медицини як науки, значення робіт видатних вчених, представників соціально-медичного напрямку в медицині.

Поняття про системний аналіз, статистичні, демографічні, історичні, експериментальні, епідеміологічні, економічні, соціологічні методи, методи експертних оцінок, моделювання, прогнозування. Значення соціальної медицини для формування охорони здоров'я.

Тема 2. Здоров'я населення як медико-соціальна проблема. Стратегії охорони здоров'я.

Цільові підходи до визначення поняття «здоров'я»: загальнофілософський, індивідуальний теоретичний, індивідуальний практичний, популяційний. Здоров'я населення як умовне статистичне поняття. Показники здоров'я населення: демографічні (народжуваність, смертність, середня очікувана тривалість життя); фізичного розвитку; захворюваності; інвалідності.

Провідні групи чинників, які впливають на здоров'я населення: рівень і спосіб життя людей, стан навколишнього середовища, біологічні фактори, доступність і якість медичної допомоги. Залежність здоров'я населення від рівня життя: внутрішнього валового продукту (ВВП), індексу розвитку людського потенціалу (ІРЛП). Особливості здоров'я різних віково-статевих, професійних груп населення. Поняття про пов'язану зі здоров'ям якість життя, що дозволяє досягти фізичного, психічного, соціального благополуччя та самореалізації.

Промоція здоров'я, як профілактичний напрямок діяльності системи охорони здоров'я. Міжнародні програми щодо забезпечення профілактичної діяльності системи охорони здоров'я.

Тема 3. Медико-соціальні проблеми демографічних процесів. Особливості демографічних показників у різних регіонах світу, окремих країнах і в Україні.

Демографія як наука. Джерела інформації про чисельність, склад і рух населення. Динаміка чисельності та складу населення в різних регіонах світу, окремих країнах і в Україні. Статевий та віковий склад населення. Природний рух населення. Народжуваність,

показники народжуваності. Фактори, що впливають на народжуваність. Сучасні тенденції та регіональні особливості народжуваності в Україні та світі.

Загальна смертність, її провідні причини в різних регіонах, окремих країнах і в Україні. Статевовікові та територіальні особливості показників смертності. Смертність немовлят (малюкова смертність). Значення показника для оцінки стану здоров'я населення, рівня соціально-економічного благополуччя та розвитку суспільства загалом. Провідні причини смертності немовлят.

Середня очікувана тривалість життя, визначення поняття. Методика визначення показника, його динаміка в різних регіонах світу, окремих країнах і в Україні.

Тема 4. Методика вивчення та оцінка основних демографічних показників.

Документи, які використовуються для вивчення природного руху населення. Можливості їх застосування. Порядок реєстрації народжень в Україні. Сутність понять «живонародження», «мертвонародження», «смерть плода». Методика визначення та оцінка загального та спеціального показників народжуваності.

Загальна смертність. Порядок реєстрації випадків смерті в Україні. Методика вивчення смертності, визначення загального та спеціальних показників, їх значення та оцінка. Структура причин смертності. Природний приріст населення.

Тема 5. Методика вивчення та оцінка показників природного руху населення. Аналіз демографічної ситуації.

Тип вікової структури населення (прогресивний, регресивний, стаціонарний). Постаріння населення. Середня очікувана тривалість життя у чоловіків і жінок. Статевий склад населення. Показник демографічного навантаження. Зміни чисельності населення. Механічний та природний рух населення. Урбанізація. Депопуляція. Аналіз регіональних особливостей та динаміки демографічних показників. Оцінка демографічної ситуації.

Тема 6. Методика вивчення та оцінка показників смертності немовлят.

Порядок реєстрації смертності немовлят (малюкової). Методика визначення показників загальної, неонатальної, ранньої неонатальної, пізньої неонатальної, постнеонатальної смертності немовлят. Оцінка співвідношення цих показників, типи смертності немовлят: А, В, С. Перинатальна смертність. Провідні причини малюкової смертності в різні вікові періоди першого року життя. Основні групи чинників, що впливають на формування рівнів малюкової смертності (біологічні, екологічні, медико-організаційні, спосіб життя).

Тема 7. Захворюваність населення як медико-соціальна проблема. Епідеміологічні методи вивчення захворюваності.

Поняття про захворюваність, мета її вивчення. Медико-соціальне значення захворюваності як провідної причини тимчасової та стійкої втрати працездатності, смертності. Вплив захворюваності на потреби забезпечення населення медичною допомогою, на здоров'я майбутніх поколінь. Економічні витрати, пов'язані із захворюваністю, в т.ч. із захворюваністю на соціально значущі та небезпечні хвороби.

Методи вивчення захворюваності, можливості застосування окремих методів, їх переваги та недоліки. Застосування методів епідеміологічних досліджень при вивченні захворюваності на неінфекційні захворювання. Фактори, що впливають на повноту даних про захворюваність в залежності від методів її вивчення.

Міжнародна статистична класифікація хвороб, травм і причин смерті, принципи її побудови та значення. Види захворюваності, які вивчаються в Україні. Стан і тенденції захворюваності населення України. Розбіжності захворюваності міського та сільського населення, різних вікових і статевих груп.

Тема 8. Тенденції та особливості окремих видів захворюваності та травматизму в різних регіонах світу, країнах.

Порівняльна оцінка методів вивчення захворюваності в країнах з різними системами охорони здоров'я. Джерела інформації для вивчення окремих видів захворюваності. Можливості вивчення окремих видів захворюваності в різних країнах, тенденції динаміки показників захворюваності, вікові та статеві особливості в регіонах світу, в країнах з різним економічним розвитком, кліматично-природними умовами.

Хвороби системи кровообігу, онкологічні, нервово-психічні захворювання, цукровий діабет, туберкульоз, ВІЛ-інфекція/СНІД, травматизм, алкоголізм, наркоманії та токсикоманії як медико-соціальні проблеми. Провідні чинники, що впливають на поширеність захворювань. Динаміка основних показників. Травматизм, як медико-соціальна проблема, види травматизму, облік випадків, динаміка показників, вікові та статеві особливості в регіонах світу і в Україні.

Тема 9. Методика вивчення та оцінка показників загальної захворюваності.

Вивчення захворюваності за даними звертань по медичну допомогу. Вивчення загальної захворюваності: одиниця спостереження, облікові документи, правила їх заповнення. Методика визначення показників первинної захворюваності та поширеності захворювань, їх оцінка. Динаміка показників загальної захворюваності, регіональні особливості.

Тема 10. Методика вивчення та оцінка показників окремих видів захворюваності: інфекційної, госпіталізованої, на найважливіші соціально значущі захворювання, з тимчасовою втратою працездатності.

Особливості обліку інфекційної і госпіталізованої захворюваності; захворюваності на найважливіші соціально значущі захворювання та з тимчасовою втратою працездатності. Облікові документи, правила їх заповнення. Методика визначення показників вказаних видів захворюваності, їх оцінка. Динаміка та регіональні особливості показників окремих видів захворюваності населення.

Тема 11. Медико-соціальні аспекти інвалідності. Методика розрахунку та аналіз показників інвалідності.

Інвалідність – важливий показник здоров'я населення. Порушення функцій організму, що призводять до інвалідності. Групи інвалідності. Причини інвалідності. Класи хвороб, що зумовлюють основні причини інвалідизації населення. Показники інвалідності: загальна інвалідність (контингенти інвалідів), первинна інвалідність (інвалідизація). Структура причин загальної та первинної інвалідності. Травматизм, як причина інвалідності дитячого та дорослого населення. Інвалідність серед дитячого та дорослого населення. Регіональні особливості та динаміка показників інвалідності.

Тема 12. Комплексна оцінка здоров'я населення.

Медичні показники здоров'я населення. Основні джерела інформації при вивченні здоров'я населення. Характеристика фізичного розвитку як показника здоров'я населення. Визначення поняття «фізичний розвиток», його генетична та соціальна обумовленість. Біологічний розвиток та морфофункціональний розвиток. Методи оцінки фізичного розвитку. Регіональні особливості та динаміка показників фізичного розвитку. Акселерація. Критерії та групи здоров'я. Комплексна оцінка індивідуального здоров'я. Оцінка якості життя.

Комплексна оцінка здоров'я населення. Інтегральні показники комплексної оцінки стану здоров'я населення: коефіцієнт життєстійкості населення; індекс людського розвитку. Показники системи оцінки здоров'я населення ВООЗ (Summary Measures of Population Health): показник очікуваної тривалості життя, відкоригований на інвалідність

– DALE (disability-adjusted life expectancy; показник очікуваної тривалості життя, відкоригований на здоров'я – HALE (health adjusted life expectancy).

Тема 13. Методика вивчення та оцінка чинників, що впливають на здоров'я населення.

Методичні підходи до вивчення чинників, які визначають рівні здоров'я населення та його окремих контингентів. Особливості вивчення впливу чинників: соціально-економічних, соціально-біологічних, екологічних і природно-кліматичних, медико-організаційних. Застосування методів біостатистики (похідні та середні величини, метод стандартизації, кореляційно-регресійний аналіз, параметрична та непараметрична оцінка вірогідності результатів досліджень, бальна, рейтингова оцінка). Класифікація факторів ризику, які впливають на здоров'я.

Тема 14. Промоція здоров'я. Види, форми та методи санітарної просвіти. Профілактичний напрямок діяльності системи охорони здоров'я.

Визначення понять «промоція здоров'я», «здоровий спосіб життя», «санітарна просвіта», «профілактика». Профілактика, як механізм збереження здоров'я населення, види профілактики. Профілактичні програми і стратегії профілактики захворювань. Значення формування здорового способу життя для збереження та зміцнення здоров'я населення. Провідні чинники способу життя, які впливають на стан здоров'я населення. Напрямки формування здорового способу життя.

Заклади охорони здоров'я, відомства та служби, які беруть участь у формуванні здорового способу життя. Завдання та зміст роботи центрів здоров'я, їх взаємодія з іншими закладами охорони здоров'я. Методи та засоби медико-гігієнічного навчання та виховання населення, їх особливості в різних закладах охорони здоров'я. Розробка профілактичних стратегій щодо зменшення негативного впливу захворюваності та травматизму на стан здоров'я населення. Розробка анкет для вивчення чинників, що впливають на стан здоров'я населення. Складання плану лекцій.

РОЗДІЛ II. «ОРГАНІЗАЦІЯ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я»

Конкретні цілі:

- знати основні принципи та види лікувально-профілактичної допомоги населенню;
- інтерпретувати сутність амбулаторно-поліклінічної та стаціонарної медичної допомоги;
- знати основи та особливості лікувально-профілактичної допомоги міському та сільському населенню;
- знати основні принципи сімейної медицини (загальної практики); зміст і організацію роботи сімейного лікаря;
- знати сутність екстреної медичної допомоги; організацію та зміст роботи закладів швидкої медичної допомоги;
- знати визначення системи охорони здоров'я матері та дитини, її складових частин; засади організації медичного забезпечення жінок та дітей;
- поояснювати сутність репродуктивного здоров'я; організацію та зміст роботи пологових будинків, дитячих лікарень;
- знати види медичної експертизи; організацію медичної експертизи тимчасової та стійкої втрати працездатності;
- характеризувати структуру санепідслужби; сутність напрямків діяльності санітарно-епідеміологічної служби;
- трактувати мету страхової медицини та головні риси цієї системи; сутність обов'язкового та добровільного медичного страхування;
- поояснювати закони та принципи управління; особливості управління в охороні здоров'я;
- вміти заповнювати основну звітно-облікову документацію лікувально-профілактичних закладів;

- визначати та аналізувати показники діяльності лікувально-профілактичних закладів.

Тема 15. Системи охорони здоров'я в світі.

Визначення поняття «система охорона здоров'я». Види та характеристика систем охорони здоров'я. Історичні етапи розвитку систем охорони здоров'я. Принципи, елементи побудови та особливості систем охорони здоров'я в світі. Фінансування та кадрові ресурси систем охорони здоров'я. Управління системою.

Модель системи охорони здоров'я України. Основні риси, переваги та недоліки. Шляхи реформування системи охорони здоров'я в Україні. Характеристика систем охорони здоров'я країн європейського регіону. Здоров'я європейців.

Поняття про медичне страхування, його мета та зміст. Особливості медичного страхування в окремих країнах та перспективи впровадження страхової медицини в Україні.

Історія створення, мета та завдання ВООЗ. Європейське регіональне бюро ВООЗ, його діяльність. Стратегія ВООЗ «Здоров'я 2020». Діяльність бюро ВООЗ в Україні, програми міжнародного співробітництва в сфері охорони здоров'я.

Тема 16. Види медичної допомоги. Організація амбулаторно-поліклінічної допомоги міському та сільському населенню. Сімейна медицина та її значення в системі медичної допомоги населенню.

Галузь охорони здоров'я. Заклади охорони здоров'я та органи управління. Кадровий потенціал медичної галузі. Принципи надання медичної допомоги населенню. Забезпеченість медичною допомогою населення. Класифікація видів медичної допомоги. Проблеми організації амбулаторно-поліклінічної, стаціонарної, швидкої/екстреної допомоги.

Роль різних лікувально-профілактичних закладів та їх взаємодія в наданні первинної, вторинної та третинної допомоги. Роль амбулаторно-поліклінічних закладів у медичному забезпеченні міського та сільського населення. Профілактична робота поліклінік і амбулаторій. Диспансерний метод, його принципи, етапи диспансеризації.

Взаємодія поліклінік зі структурами сімейної медицини. Сутність поняття «первинна медична допомога» (ПМД). Принципи організації ПМД на засадах сімейної медицини. Роль сімейного лікаря/лікаря загальної практики в забезпеченні медичних потреб міського та сільського населення. Моделі роботи сімейного лікаря, їх сутність, проблеми вибору конкретних моделей. Організаційні моделі переходу від дільнично-територіальної системи медичного забезпечення населення до сімейної медицини, можливості та доцільність різних моделей. Проблеми та перспективи розвитку сімейної медицини в Україні.

Тема 17. Організація медичної допомоги населенню. Види медичної допомоги. Номенклатура закладів охорони здоров'я.

Амбулаторно-поліклінічна, стаціонарна та екстрена медична допомога. Первинна, вторинна та третинна допомога. Участь медичних закладів різних рівнів у медичному забезпеченні населення. Номенклатура закладів охорони здоров'я: типи та групи закладів, перелік медичних спеціальностей.

Характеристика кадрового забезпечення медичної галузі. Спеціалізація та кваліфікація. Система підвищення кваліфікації медичного персоналу. Методика розрахунку та оцінка показників забезпеченості населення медичною допомогою.

Тема 18. Організація та зміст роботи амбулаторно-поліклінічних закладів різних рівнів, облік і аналіз їх діяльності.

Завдання та розділи роботи поліклініки, її структурні підрозділи. Функції основних підрозділів. Організація та зміст роботи дільничного терапевта, завідувача відділення

(кабінету). Завдання та сутність диспансерного методу, відбір контингентів для диспансерного спостереження. Види профілактичних оглядів, їх організація. Етапи диспансеризації.

Основна документація, що застосовується для обліку роботи підрозділів поліклініки, зміст і порядок її заповнення. Методика обчислення та аналіз показників діяльності поліклініки за даними звітів. Розробка заходів удосконалення діяльності амбулаторій і поліклінік.

Тема 19. Зміст і організація роботи сімейного лікаря та закладів сімейної медицини.

Організація роботи сімейного лікаря за умови її здійснення на основі різних моделей. Функції та зміст роботи сімейного лікаря щодо профілактичних, діагностичних, лікувальних заходів, вирішення медико-соціальних проблем родини. Організація співпраці сімейних лікарів із парамедичною службою та соціальними працівниками.

Основна облікова документація закладів, які працюють на засадах сімейної медицини. Визначення та оцінка показників діяльності сімейних лікарів.

Тема 20. Організація стаціонарної медичної допомоги міському та сільському населенню.

Історія створення лікарень. Мережа лікарняних закладів. Ліжковий фонд. Забезпеченість ліжками. Обсяги стаціонарної допомоги. Рівень госпіталізації. Характеристика госпіталізованих. Система стаціонарної допомоги з урахуванням рівнів її надання.

Функції та завдання сучасної лікарні. Види та потужність лікарень. Багатопрофільні та спеціалізовані лікарні. Завдання стаціонарів. Структурні підрозділи стаціонару та їх функції. Порядок направлення хворих до стаціонару. Чинники, що впливають на раціональне використання ліжкового фонду та ефективність роботи стаціонару. Зміст і організація роботи лікаря-ординатора та завідувача відділення.

Сучасні тенденції розвитку стаціонарної допомоги. Стаціонарозамінні форми надання медичної допомоги. Реформування стаціонарної допомоги. Госпітальні округи. Забезпечення наступності між поліклінікою та стаціонаром. Захист прав і безпека пацієнтів.

Тема 21. Організація та зміст роботи стаціонарів різних рівнів, облік і аналіз їх діяльності. Стаціонарозамінні форми надання медичної допомоги.

Структура стаціонару. Функції окремих підрозділів. Чинники, що впливають на ефективну роботу стаціонару. Показники діяльності стаціонару. Заходи з підвищення ефективності діяльності стаціонару. Обліково-звітна документація стаціонару. Інформаційно-аналітичний відділ лікарні. Методика обчислення та аналіз показників діяльності стаціонару за даними звіту лікувально-профілактичного закладу (ф. № 20). Розробка заходів щодо покращання діяльності стаціонарів.

Види стаціонарозамінних закладів. Функції денного стаціонару та стаціонару вдома. Порядок направлення хворих до денного стаціонару та стаціонару вдома. Основна облікова документація денного стаціонару та стаціонару вдома, порядок її заповнення. Методика обчислення та аналіз показників діяльності денного стаціонару та стаціонару вдома.

Тема 22. Організація медичної допомоги сільському населенню.

Особливості медичного забезпечення сільського населення. Етапи надання медичної допомоги сільському населенню. Визначення та оцінка показників здоров'я сільського населення та діяльності медичних закладів різних етапів. Вплив природних і

соціально-економічних умов, стану демографічних процесів, захворюваності та інвалідності на організацію лікувально-профілактичної допомоги.

Лікувально-профілактичні заклади різних етапів медичної допомоги та їх завдання. Організація амбулаторної, стаціонарної та екстреної медичної допомоги сільському населенню. Сутність організаційно-методичної та інформаційно-аналітичної роботи районних і обласних лікарень.

Сучасний стан надання медичної допомоги на селі. Місце сімейного лікаря на селі. Реформування та перспективи розвитку сільської охорони здоров'я.

Тема 23. Організація акушерсько-гінекологічної допомоги. Репродуктивне здоров'я.

Місце і роль системи охорони материнства та дитинства у відтворенні поколінь. Законодавство з охорони материнства та дитинства. Гендерне рівноправ'я. Особливості здоров'я жінок. Репродуктивне здоров'я, динаміка його основних показників. Значення соціально-економічних, соціально-психологічних, медико-соціальних заходів, спрямованих на покращання здоров'я жінок і дітей.

Лікувально-профілактичні заклади з надання акушерсько-гінекологічної допомоги, особливості їх формування в умовах міської та сільської місцевостей. Організація та зміст роботи закладів, що надають акушерсько-гінекологічну допомогу. Перинатальний центр. Жіноча консультація. Пологовий будинок.

Тема 24. Організація та зміст роботи закладів, що надають акушерсько-гінекологічну допомогу.

Завдання та зміст роботи жіночої консультації, її структурні підрозділи. Функції різних медичних закладів стосовно антенатальної охорони плода. Експертна оцінка організаційних елементів медичного забезпечення вагітних і жінок з гінекологічними захворюваннями.

Завдання, зміст роботи стаціонару пологового будинку, особливості його структури, взаємодія з жіночими консультаціями, дитячими поліклініками, будинками дитини. Основна облікова документація пологового будинку. Зміст і порядок її заповнення, можливості використання. Методика обчислення та аналіз показників роботи пологового будинку за звітом про медичну допомогу вагітним, роділлям і породіллям (ф. № 21). Розробка заходів щодо покращання діяльності пологового будинку.

Тема 25. Організація медичної допомоги дитячому населенню.

Етапи медичної допомоги дітям. Характеристика здоров'я дитячого населення: демографічні показники, захворюваність, інвалідність та фізичний розвиток. Комплексна оцінка здоров'я дітей. Нормативно-правове забезпечення надання медичної допомоги та збереження здоров'я дітей на державному та міжнародному рівнях.

Заклади, що надають медичну допомогу дітям. Структура і функції дитячої поліклініки та лікарні. Основні розділи роботи дільничного лікаря-педіатра, сімейного лікаря. Кабінет здорової дитини. Індивідуальна підготовка дітей до вступу у шкільний та дошкільний заклад. Кабінет щеплень дитячої поліклініки. Інфекційна захворюваність дітей. Стан дитячої імунопрофілактики в Україні.

Організація спеціалізованої медичної допомоги дітям. Організація медичної допомоги в дошкільних закладах, школах. Будинки дитини, стан здоров'я їх контингенту. Перспективи розвитку медичного забезпечення дітей. Лікарня, доброзичлива до дитини. Клініка, дружна до молоді.

Тема 26. Організація та зміст роботи дитячих поліклінік і лікарень, облік та аналіз їх діяльності.

Організація медичної допомоги дітям, особливості забезпечення спеціалізованої допомоги. Завдання та зміст роботи дитячої поліклініки, її структурні підрозділи. Профілактична та протиепідемічна робота дитячої поліклініки. Зміст і організація роботи дільничного педіатра, сімейного лікаря. Сутність диспансерного спостереження за здоров'ям дітей, експертна оцінка його повноти.

Основна облікова документація дитячої лікарні, зміст і порядок її заповнення, можливості використання. Методика обчислення та аналіз показників роботи дитячої лікарні за даними звіту про медичну допомогу дітям (ф. № 31–здоров). Розробка заходів щодо удосконалення діяльності дитячих лікарень.

Тема 27. Організація екстреної (швидкої) медичної допомоги.

Історія створення служби швидкої допомоги. Визначення поняття «екстрена медична допомога». Система, принципи, завдання. Реформування служби екстреної медичної допомоги. Етапність та маршрутизація екстреної медичної допомоги. Показники діяльності служби. Значення служби екстреної медичної допомоги (ЕМД), її заклади.

Центри екстреної медичної допомоги та медицини катастроф. Лікарня швидкої медичної допомоги. Структура, штати, завдання та основні функції. Завдання станції (відділення) швидкої медичної допомоги (ШМД) та її функції. Пункти невідкладної медичної допомоги.

Тема 28. Аналіз діяльності служби екстреної (швидкої) медичної допомоги.

Організація служби екстреної (швидкої) медичної допомоги. Лікарня швидкої допомоги: структура, функції. Структура станцій та підстанцій ШМД великого міста. Види виїзних бригад, їх склад, функції. Виклики та виїзди бригад: основні причини.

Організація ШМД у сільській місцевості. Взаємодія служби ШМД з різними медичними закладами. Облікові документи станцій ШМД, визначення та аналіз показників їх діяльності.

Тема 29. Організація експертизи тимчасової та стійкої втрати працездатності.

Особливості проведення експертизи медико-соціальної втрати працездатності та експертиз: військово-лікарської, судово-медичної та судово-психіатричної, патолого-анатомічної, альтернативної та їх правові засади. Види медичних експертиз, їх завдання. Мета проведення різних видів медичної експертизи, органи та заклади, які її здійснюють. Сутність медико-соціальної експертизи тимчасової та стійкої втрати працездатності. Ступені втрати працездатності.

Заклади, які здійснюють експертизу тимчасової втрати працездатності, їх завдання. Види тимчасової непрацездатності, особливості проведення експертизи при окремих видах непрацездатності.

Організація експертизи стійкої втрати працездатності. Види інвалідності. Основні причини інвалідності. Чинники, що на неї впливають. Групи інвалідності. Показники інвалідності. Основні тенденції показників інвалідності в Україні. Відповідальність лікарів лікувально-профілактичних та інших закладів щодо медичної експертизи.

Тема 30. Методика експертизи тимчасової втрати працездатності, порядок її здійснення.

Завдання лікуючих лікарів при проведенні експертизи тимчасової втрати працездатності. Лікарсько-консультативна комісія (ЛКК): функції, склад, організація роботи. Зміст, призначення та порядок заповнення облікових документів, які використовуються при проведенні експертизи тимчасової непрацездатності.

Значення листка непрацездатності як облікового, юридичного та фінансового документу. Визначення тактики різних посадових осіб лікувально-профілактичних

закладів стосовно конкретних видів і випадків тимчасової непрацездатності. Оформлення листків непрацездатності при окремих видах і випадках тимчасової непрацездатності.

Тема 31. Організація експертизи стійкої втрати працездатності.

Завдання лікуючих лікарів, лікарсько-консультативних комісій щодо експертизи стійкої втрати працездатності.

Медико-соціальні експертні комісії (МСЕК), їх види (за адміністративно-територіальною ознакою, за профілями). Функції МСЕК.

Зміст, призначення та порядок заповнення основних документів стійкої втрати працездатності, які використовуються при експертизі. Визначення та оцінка тактики МСЕК стосовно встановлення причини та груп інвалідності при окремих її видах.

Тема 32. Стандартизація та оцінка якості медичної допомоги населенню.

Основні поняття та терміни якості медичної допомоги. Складові частини якості: структурна якість; якість технологій; якість результатів. Методика оцінки якості. Вимоги до методик: придатність для використання стосовно різних етапів і видів медичної допомоги, об'єктивність, можливість кількісної оцінки, коректне відображення суті медичної діяльності.

Стандарти якості медичної допомоги щодо клініко-статистичних груп, нозологічних форм. Стандарти медичних технологій. Застосування клінічних протоколів. Медико-економічні стандарти. Проміжні та довгострокові показники якості медичної допомоги. Значення ліцензування та акредитації медичних закладів для забезпечення належної якості медичної допомоги.

Тема 33. Методика проведення експертних оцінок якості надання медичної допомоги населенню.

Види контролю за медичною діяльністю. Значення експертних оцінок для характеристики складових лікувально-діагностичного процесу. Організація проведення експертної оцінки діяльності медичних закладів, їх підрозділів і медичних працівників. Методика визначення рівня якості лікування, моделей кінцевих результатів, інтегрального коефіцієнта ефективності.

Сутність експертних оцінок задоволення населення медичним забезпеченням. Методика проведення медико-соціологічного дослідження, його значення для розробки ефективної системи контролю.

Тема 34. Організація медико-соціального забезпечення населення літнього віку. Паліативна та хоспісна допомога.

Історія геронтології та геріатрії. Вікова класифікація населення. Медико-соціальне значення постаріння населення. Вплив постаріння населення на демографічне навантаження, захворюваність населення та потребу в медичному забезпеченні. Особливості стану здоров'я людей літнього віку, методика визначення та оцінка показників.

Система організації геріатричної допомоги в Україні (амбулаторно-поліклінічні, стаціонарні, стаціонарозамінні заклади). Потреба в геріатричній допомозі, завдання та перспективи її розвитку. Лікар-геріатр: функції та завдання. Геріатрична освіта. Взаємодія закладів геріатричної допомоги зі структурами сімейної медицини

Паліативна допомога. Хоспіси.

Тема 35. Організація діяльності санітарно-епідеміологічної служби.

Значення санітарно-епідеміологічної служби в забезпеченні санітарного та епідемічного благополуччя населення. Законодавчі основи забезпечення санепідслужби: Напрямки діяльності санепідслужби.

Організаційна структура санепідслужби. Функції закладів санепідслужби з питань контролю за дотриманням санітарного законодавства. Відповідальність за порушення санітарного законодавства. Види адміністративно-правових актів щодо здійснення санепіднагляду, порядок їх застосування.

Тема 36. Заклади санітарно-епідеміологічної служби, зміст їх діяльності.

Зміст і обсяги діяльності закладів санепідслужби в залежності від рівнів управління. Методи роботи лікарів-гігієністів і епідеміологів. Сутність запобіжного та поточного державного санітарно-епідеміологічного нагляду. Повноваження головних державних санітарних лікарів та інших посадових осіб державної санепідслужби.

Права та обов'язки підприємств, установ, організацій і громадян щодо забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення. Види відповідальності за порушення санітарного законодавства.

Тема 37. Аналіз чинників впливу на діяльність закладів охорони здоров'я.

Джерела медичної інформації. Обліково-звітна документація. Сучасні види, методи збору та обробки медичної інформації в Україні та світі. Інформаційно-аналітичний підрозділ медичного закладу: завдання, ресурсне забезпечення, роль в оптимізації діяльності закладу. Використання статистичних методів (оцінки вірогідності, кореляційного аналізу, методу стандартизації) в аналізі діяльності закладів охорони здоров'я та визначенні впливу чинників.

Взаємодія різних закладів охорони здоров'я. Етапність та наступність у наданні медичної допомоги населенню. Чинники, що впливають на ефективність діяльності закладів охорони здоров'я: амбулаторно-поліклінічних, стаціонарних, акушерсько-гінекологічних, закладів екстреної медичної допомоги. Керовані та некеровані чинники. Основні підходи до розробки заходів з покращення надання медичної допомоги.

Тема 38. Методика прийняття управлінських рішень. Управління персоналом.

Менеджмент як наука: закони, принципи, методи. Школи менеджменту. Сучасні тенденції розвитку. Системний, ситуаційний менеджмент. Чинники, що впливають на ефективність управління охороною здоров'я. Особливості процесу управління в системі охорони здоров'я на галузевому, місцевому та організаційному рівнях в сучасних умовах.

Роль керівника в забезпеченні ефективності діяльності закладів охорони здоров'я. Управлінське рішення: визначення, етапи реалізації, переваги та недоліки різних методів його прийняття. Визначення виду управлінського рішення за змістом. Визначення стилю прийняття управлінського рішення. Особливості реалізації управлінських рішень з урахування соціально-психологічних прошарків колективу.

6. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви тем	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота студента	ІРС
VIII СЕМЕСТР				
РОЗДІЛ І. «СТАТИСТИКА ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ»				
1. Соціальна медицина та організація охорони здоров'я як наука. Предмет, методи, значення для практики охорони здоров'я.	2	-	1,5	
2. Здоров'я населення як медико-соціальна проблема. Стратегії охорони здоров'я.	2	-	1	
3. Медико-соціальні проблеми демографічних процесів. Особливості демографічних показників у	2	-	1,5	

різних регіонах світу, окремих країнах і в Україні.				
4. Методика вивчення та оцінка основних демографічних показників.	-	2	1	
5. Методика вивчення та оцінка показників природного руху населення. Аналіз демографічної ситуації.	-	2	1	
6. Методика вивчення та оцінка показників смертності немовлят.	-	2	1	
7. Захворюваність населення як медико-соціальна проблема. Епідеміологічні методи вивчення захворюваності	2	-	1,5	
8. Тенденції та особливості окремих видів захворюваності та травматизму в різних регіонах світу, країнах.	-	-	1,5	
9. Методика вивчення та оцінка показників загальної захворюваності.	-	2	1	
10. Методика вивчення та оцінка показників окремих видів захворюваності: інфекційної, госпіталізованої, на найважливіші соціально значущі захворювання, з тимчасовою втратою працездатності.	-	2	1	
11. Медико-соціальні аспекти інвалідності. Методика розрахунку та аналіз показників інвалідності.	-	-	1	
12. Комплексна оцінка здоров'я населення.	-	2	1	
13. Методика вивчення та оцінка чинників, що впливають на здоров'я населення.	-	-	1	
14. Промоція здоров'я. Види, форми та методи санітарної просвіти. Профілактичний напрямок діяльності системи охорони здоров'я.	-	-	1	
Самостійне опрацювання тем: Міжнародне здоров'я. Біотероризм.	-	-	1,5	
Виконання СРС	-	-	1,5	
ВСЬОГО ГОДИН ЗА РОЗДІЛ 1 – 39, кредитів ECTS – 1,3	8	12	19	
ІХ СЕМЕСТР				
РОЗДІЛ II. «ОРГАНІЗАЦІЯ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я»				
15. Системи охорони здоров'я в світі.	-	-	1	
16. Види медичної допомоги. Організація амбулаторно-поліклінічної допомоги міському та сільському населенню. Сімейна медицина та її значення в системі медичної допомоги населенню.	2	-	1	
17. Організація медичної допомоги населенню. Види медичної допомоги. Номенклатура закладів охорони здоров'я.	-	2	1,5	
18. Організація та зміст роботи амбулаторно-поліклінічних закладів різних рівнів, облік і аналіз їх діяльності.	-	2	1,5	
19. Зміст і організація роботи сімейного лікаря та закладів сімейної медицини.	-	2	1	
20. Організація стаціонарної медичної допомоги	-	2	1	

міському та сільському населенню.				
21. Організація та зміст роботи стаціонарів різних рівнів, облік і аналіз їх діяльності. Стаціонарозамінні форми надання медичної допомоги.	-	2	1	
22. Організація медичної допомоги сільському населенню.	-	2	1	
23. Організація акушерсько-гінекологічної допомоги. Репродуктивне здоров'я.	-	-	2	
24. Організація та зміст роботи закладів, що надають акушерсько-гінекологічну допомогу.	-	2	1,5	
25. Організація медичної допомоги дитячому населенню.	2	-	2	
26. Організація та зміст роботи дитячих поліклінік і лікарень, облік та аналіз їх діяльності.	-	2	1,5	
27. Організація екстреної (швидкої) медичної допомоги.	2	-	1,5	
28. Аналіз діяльності служби екстреної (швидкої) медичної допомоги.	-	2	1,5	
29. Організація експертизи тимчасової та стійкої втрати працездатності.	2	-	1,5	
30. Методика експертизи тимчасової втрати працездатності, порядок її здійснення.	-	2	1,5	
31. Організація експертизи стійкої втрати працездатності.	-	2	1,5	
32. Стандартизація та оцінка якості медичної допомоги населенню.	-	-	1,5	
33. Методика проведення експертних оцінок якості медичної допомоги населення.	-	2	1,5	
34. Організація медико-соціального забезпечення населення літнього віку. Паліативна та хоспісна допомога.	2	-	1,5	
35. Організація діяльності санітарно-епідеміологічної служби.	2	-	1,5	
36. Заклади санітарно-епідеміологічної служби, зміст їх діяльності.	-	2	1,5	
37. Аналіз чинників впливу на діяльність закладів охорони здоров'я.	-	2	1,5	
38. Методика прийняття управлінських рішень. Управління персоналом.	-	2	1,5	
Самостійне опрацювання тем: Правові засади охорони здоров'я. Організація медичного забезпечення потерпілих від аварії на Чорнобильській АЕС. Менеджмент та лідерство в охороні здоров'я.	-	-	3,0	
Виконання СРС	-	-	3,0	
ВСЬОГО ГОДИН ЗА РОЗДІЛ 2 – 81, кредитів ECTS – 2,7	12	30	39	
ВСЬОГО ГОДИН ЗА ДИСЦИПЛІНУ – 120, кредитів ECTS – 4,0	20	42	58	

7. ТЕМИ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

Номер лекції	Тема лекції	Кількість годин
РОЗДІЛ І. «СТАТИСТИКА ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ»		
1	Соціальна медицина та організація охорони здоров'я як наука. Предмет методи, значення для практики охорони здоров'я.	2
2	Здоров'я населення як медико-соціальна проблема. Стратегії охорони здоров'я.	2
3	Медико-соціальні проблеми демографічних процесів. Особливості демографічних показників у різних регіонах світу, окремих країнах і в Україні.	2
4	Захворюваність населення як медико-соціальна проблема. Епідеміологічні методи вивчення захворюваності.	2
5	Види медичної допомоги. Організація амбулаторно-поліклінічної допомоги міському та сільському населенню. Сімейна медицина та її значення в системі медичної допомоги населенню.	2
РАЗОМ:		10
РОЗДІЛ ІІ. «ОРГАНІЗАЦІЯ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я»		
1	Організація медичної допомоги дитячому населенню.	2
2	Організація екстреної (швидкої) медичної допомоги.	2
3	Організація експертизи тимчасової та стійкої втрати працездатності.	2
4	Організація медико-соціального забезпечення населення літнього віку. Паліативна та хоспісна допомога.	2
5	Організація діяльності санітарно-епідеміологічної служби.	2
РАЗОМ:		10

8. ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Номер практичного заняття	Тема практичного заняття	Кількість годин
РОЗДІЛ І. «СТАТИСТИКА ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ»		
1	Методика вивчення та оцінка основних демографічних показників.	6
	Методика вивчення та оцінка показників природного руху населення. Аналіз демографічної ситуації.	
	Методика вивчення та оцінка показників смертності немовлят.	
2	Методика вивчення та оцінка показників загальної захворюваності.	6
	Методика вивчення та оцінка показників окремих видів захворюваності: інфекційної, госпіталізованої, на найважливіші соціально значущі захворювання, з тимчасовою втратою працездатності.	
	Комплексна оцінка здоров'я населення.	
РАЗОМ:		12
РОЗДІЛ ІІ. «ОРГАНІЗАЦІЯ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я»		
3	Організація медичної допомоги населенню. Види медичної допомоги. Номенклатура закладів охорони здоров'я.	6

	Організація та зміст роботи амбулаторно-поліклінічних закладів різних рівнів, облік і аналіз їх діяльності.	
	Зміст і організація роботи сімейного лікаря та закладів сімейної медицини.	
4	Організація стаціонарної медичної допомоги міському та сільському населенню.	6
	Організація та зміст роботи стаціонарів різних рівнів, облік і аналіз їх діяльності. Стаціонарозамінні форми надання медичної допомоги.	
	Організація медичної допомоги сільському населенню.	
5	Організація та зміст роботи закладів, що надають акушерсько-гінекологічну допомогу.	6
	Організація та зміст роботи дитячих поліклінік і лікарень, облік та аналіз їх діяльності.	
	Аналіз діяльності служби екстреної (швидкої) медичної допомоги.	
6	Методика експертизи тимчасової втрати працездатності, порядок її здійснення.	6
	Організація експертизи стійкої втрати працездатності.	
	Методика проведення експертних оцінок якості медичної допомоги населення.	
7	Заклади санітарно-епідеміологічної служби, зміст їх діяльності.	6
	Аналіз чинників впливу на діяльність закладів охорони здоров'я.	
	Методика прийняття управлінських рішень. Управління персоналом.	
РАЗОМ:		30

9. САМОСТІЙНА РОБОТА

Номер теми	Тема	Кількість годин
РОЗДІЛ І. «СТАТИСТИКА ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ»		
1.	Соціальна медицина та організація охорони здоров'я як наука. Предмет, методи, значення для практики охорони здоров'я.	1,5
2.	Здоров'я населення як медико-соціальна проблема. Стратегії охорони здоров'я.	1
3.	Медико-соціальні проблеми демографічних процесів. Особливості демографічних показників у різних регіонах світу, окремих країнах і в Україні.	1,5
4.	Методика вивчення та оцінка основних демографічних показників.	1
5.	Методика вивчення та оцінка показників природного руху населення. Аналіз демографічної ситуації.	1
6.	Методика вивчення та оцінка показників смертності немовлят.	1
7.	Захворюваність населення як медико-соціальна проблема. Епідеміологічні методи вивчення захворюваності	1,5
8.	Тенденції та особливості окремих видів захворюваності та травматизму в різних регіонах світу, країнах.	1,5
9.	Методика вивчення та оцінка показників загальної захворюваності.	1
10.	Методика вивчення та оцінка показників окремих видів	1

	захворюваності: інфекційної, госпіталізованої, на найважливіші соціально значущі захворювання, з тимчасовою втратою працездатності.	
11.	Медико-соціальні аспекти інвалідності. Методика розрахунку та аналіз показників інвалідності.	1
12.	Комплексна оцінка здоров'я населення.	1
13.	Методика вивчення та оцінка чинників, що впливають на здоров'я населення.	1
14.	Промоція здоров'я. Види, форми та методи санітарної просвіти. Профілактичний напрямок діяльності системи охорони здоров'я.	1
	Самостійне опрацювання тем: Міжнародне здоров'я. Біотероризм.	1,5
	Виконання СРС	1,5
РАЗОМ:		19
РОЗДІЛ II. «ОРГАНІЗАЦІЯ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я»		
16.	Системи охорони здоров'я в світі.	1
17.	Види медичної допомоги. Організація амбулаторно-поліклінічної допомоги міському та сільському населенню. Сімейна медицина та її значення в системі медичної допомоги населенню.	1
18.	Організація медичної допомоги населенню. Види медичної допомоги. Номенклатура закладів охорони здоров'я.	1,5
19.	Організація та зміст роботи амбулаторно-поліклінічних закладів різних рівнів, облік і аналіз їх діяльності.	1,5
20.	Зміст і організація роботи сімейного лікаря та закладів сімейної медицини.	1
21.	Організація стаціонарної медичної допомоги міському та сільському населенню.	1
22.	Організація та зміст роботи стаціонарів різних рівнів, облік і аналіз їх діяльності. Стаціонарозамінні форми надання медичної допомоги.	1
23.	Організація медичної допомоги сільському населенню.	1
24.	Організація акушерсько-гінекологічної допомоги. Репродуктивне здоров'я.	2
25.	Організація та зміст роботи закладів, що надають акушерсько-гінекологічну допомогу.	1,5
26.	Організація медичної допомоги дитячому населенню.	2
27.	Організація та зміст роботи дитячих поліклінік і лікарень, облік та аналіз їх діяльності.	1,5
28.	Організація екстреної (швидкої) медичної допомоги.	1,5
29.	Аналіз діяльності служби екстреної (швидкої) медичної допомоги.	1,5
30.	Організація експертизи тимчасової та стійкої втрати працездатності.	1,5
31.	Методика експертизи тимчасової втрати працездатності, порядок її здійснення.	1,5
32.	Організація експертизи стійкої втрати працездатності.	1,5
33.	Стандартизація та оцінка якості медичної допомоги населенню.	1,5
34.	Методика проведення експертних оцінок якості медичної допомоги населення.	1,5
35.	Організація медико-соціального забезпечення населення літнього віку. Паліативна та хоспісна допомога.	1,5
36.	Організація діяльності санітарно-епідеміологічної служби.	1,5

37.	Заклади санітарно-епідеміологічної служби, зміст їх діяльності.	1,5
38.	Аналіз чинників впливу на діяльність закладів охорони здоров'я.	1,5
39.	Методика прийняття управлінських рішень. Управління персоналом.	1,5
	Самостійне опрацювання тем: Правові засади охорони здоров'я. Організація медичного забезпечення потерпілих від аварії на Чорнобильській АЕС. Менеджмент та лідерство в охороні здоров'я.	3,0
	Виконання СРС	3,0
РАЗОМ:		39
РАЗОМ:		58

10. ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ – не передбачено

11. ТЕМИ ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ – не передбачено

12. ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАНЯТТЯ – не передбачено

13. ПЕРЕЛІК ПРАКТИЧНИХ НАВИЧОК, ВНЕСЕНИХ У МАТРИКУЛИ – не передбачено

**14. ПЕРЕЛІК ЗАВДАНЬ
ДЛЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТА (СРС):**

1. Складання кросвордів із відповідних розділів навчальної дисципліни.
2. Участь у роботі студентського наукового гуртка та виступи на наукових форумах.
3. Участь у студентській олімпіаді з навчальної дисципліни.
4. Виготвлення ламінованих таблиць з відповідних тем розділів дисципліни.
5. Підбір відео та аудіо матеріалів із розділів навчальної дисципліни.

15. МЕТОДИ ТА ФОРМИ КОНТРОЛЮ

При оцінюванні студентів приділяється перевага стандартизованим **методам контролю:**

- тестування (усне, письмове, комп'ютерне);
- структуровані письмові роботи;
- структурований контроль практичних навичок;
- контроль виконання практичної роботи;
- усне опитування;
- усна співбесіда.

Форми контролю:

Попередній (вхідний) контроль слугує засобом виявлення наявного рівня знань студентів для використання їх викладачем на практичному занятті як орієнтування у складності матеріалу. Проводиться з метою оцінки міцності знань та з метою визначення ступеня сприйняття нового навчального матеріалу.

Поточний контроль – контроль самостійної роботи студентів щодо вивчення навчальних матеріалів. Здійснюється на кожному практичному занятті відповідно до конкретних цілей теми з метою перевірити ступінь та якість засвоєння матеріалу, що

вивчається. На всіх практичних заняттях застосовується об'єктивний контроль теоретичної підготовки та засвоєння практичних навичок із метою перевірки підготовленості студента до заняття. В процесі поточного контролю оцінюється самостійна робота студента щодо повноти виконання завдань, рівня засвоєння навчальних матеріалів, оволодіння практичними навичками аналітичної, дослідницької роботи та ін.

Рубіжний (тематичний) контроль засвоєння розділу (підрозділу) відбувається по завершенню вивчення блоку відповідних тем шляхом тестування та/або усної співбесіди та/або виконання структурованих завдань. Тематичний контроль є показником якості вивчення тем розділів дисципліни та засвоєння студентами практичних навичок, а також пов'язаних із цим пізнавальних, методичних, психологічних і організаційних якостей студентів. Проводиться на спеціально відведеному – підсумковому – занятті.

Проміжний контроль - полягає в оцінці засвоєння студентами навчального матеріалу на підставі виконання ним певних видів робіт на практичних (семінарських) заняттях за певний період. Проводиться у формі семестрового заліку на останньому практичному (семінарському) занятті в семестрі.

Підсумковий контроль здійснює контролюючу функцію, проводиться з метою оцінки результатів навчання на певному освітньо-кваліфікаційному рівні або на окремих його завершених етапах. Проводиться у формі заліку, диференційованого заліку або іспиту з метою встановлення змісту знань студентів за обсягом, якістю та глибиною, а також вміннями застосувати їх у практичній діяльності. Під час підсумкового контролю враховуються результати складання задачі усіх видів навчальної роботи згідно із структурою робочої програми.

ПРИМІТКА: Кафедра визначає форми контролю відповідно до навчального плану з дисципліни.

ОЦІНЮВАННЯ УСПІШНОСТІ ПО ЗАВЕРШЕННЮ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Оцінка з дисципліни визначається як сума кількості балів поточної успішності, що складає 60% загальної оцінки з дисципліни, та оцінки, отриманої на комплексному тестовому іспиті, що складає 40% загальної оцінки з дисципліни.

Максимальна кількість балів, яку студент може набрати при вивченні дисципліни становить 200 балів, в тому числі за поточну навчальну діяльність – 120 балів, за екзаменаційний підсумковий контроль (іспит) – 80 балів.

Бали з дисципліни конвертуються у традиційну чотирибальну шкалу за абсолютними критеріями:

Оцінка за 200-бальною шкалою	Оцінка за 4-бальною шкалою
170-200 балів	5 – відмінно
140-179 балів	4– добре
101-139 балів	3 – задовільно
100 балів і менше	2– незадовільно

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ПОТОЧНОЇ УСПІШНОСТІ

Оцінювання поточної успішності проводиться шляхом підрахунку середнього балу поточної успішності по завершенню вивчення дисципліни. При цьому заокруглення ОЦІНКИ здійснюється за схемою: в діапазоні від 0 до 0,24 заокруглюється до меншої одиниці; в діапазоні від 0,25 до 0,74 заокруглюється до 0,5; в діапазоні від 0,75 до 0,99 заокруглюється до більшої одиниці.

Переведення оцінок за поточну успішність з 12-ти бальної шкали у 120-ти бальну шкалу здійснюється наступним чином:

Рейтингова 12-ти бальна шкала	Шкала оцінювання поточної успішності
4	66
4,5	69
5	72
5,5	75
6	78
6,5	81
7	84
7,5	87
8	90
8,5	93
9	96
9,5	99
10	102
10,5	105
11	108
11,5	111
12	114

Максимальна кількість балів, яку може набрати студент за поточну навчальну діяльність при вивченні дисципліни з додаванням балів за індивідуальну роботу студента (ІРС), становить 120 балів.

Схвалено на засіданні кафедри соціальної медицини,
організації та економіки охорони здоров'я
з медичною статистикою
“ 18 ” травня 2016 року, протокол № 10

Завідувач кафедри, доцент

_____ Г.С. Сатурська

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ ТА ВМІНЬ СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

Оцінювання поточної успішності проводиться за дванадцятибальною рейтинговою шкалою.

Оцінка за практичне заняття вважається позитивною, якщо вона становить 4,0 і більше балів. При цьому враховуються всі види робіт, передбачені методичною вказівкою для студентів при вивченні теми семінарського заняття.

Бали	Критерії оцінювання
1	Виставляється у тих випадках, коли студент не розкриває зміст навчального матеріалу, не виконав практичної роботи, не оформив протокол.
2	Виставляється студенту, коли він погано орієнтується в навчальному матеріалі, що виявляється шляхом пропонування йому додаткових запитань, виявляє незнання змісту виконання практичної роботи.
3	Виставляється студенту, коли він фрагментарно розкриває зміст навчального матеріалу, допускає грубі помилки у визначенні понять та при використанні термінології, виконав практичну роботу, частково оформив протокол.
4	Виставляється, коли студент орієнтується в основному матеріалі, але не може самостійно і послідовно сформулювати відповідь, спонукаючи викладача пропонувати йому навідні питання, фрагментарно виконав практичну роботу.
5	Виставляється студенту, коли він фрагментарно розкриває зміст навчального матеріалу, показує початкову уяву про предмет вивчення, виконав практичне завдання не до кінця.
6	Виставляється студенту, коли він відтворює основний навчальний матеріал, але при його викладенні допускає суттєві помилки, наводить прості приклади, визначення понять недостатні, характеризує загальні питання соціальної медицини, недооформив протокол заняття.
7	Виставляється студенту у випадку, коли він розкриває основний зміст навчального матеріалу; допускає незначні порушення у послідовності викладення матеріалу, при використанні наукових понять та термінів, нечітко формулює висновки, орієнтується в методиці виконання практичної роботи, виконав її не в повному обсязі.
8	Виставляється у випадку, коли студент розкриває основний зміст навчального матеріалу; дає неповні визначення понять; допускає неточності при використанні наукових термінів, нечітко формулює висновки, виконав практичну роботу, але допустив незначні помилки під час проведення дослідження.
9	Виставляється студенту, коли він розкриває основний зміст навчального матеріалу; дає повні визначення і понять та термінів, допускаючи незначні порушення у послідовності викладення, самостійно, зі знанням методики виконав практичну роботу, але допустив неточності у послідовності проведення роботи.
10	Виставляється у тих випадках, коли студент виявляє повне знання фактичного матеріалу, вміє аналізувати, оцінювати та розкривати суть медичних явищ і процесів; встановлювати причинно-наслідкові зв'язки; логічно будувати висновки, оформив протокол практичного заняття, допускаючи незначні помилки при застосуванні наукових термінів і понять.
11	Виставляється студенту, коли він показує глибокі, міцні та системні знання в об'ємі навчальної програми, безпомилково відповідає на всі запитання, обґрунтовано формулює висновки, використовуючи матеріали, що виносяться на самостійну роботу студента, грамотно і послідовно, зі знанням методики, виконав практичну роботу; в повному об'ємі оформив протокол практичного заняття, правильно застосовуючи наукові терміни та поняття.
12	Виставляється студенту, коли він самостійно, грамотно і послідовно, з вичерпною повнотою, використовуючи дані додаткової літератури, відповів на запитання з проявом вміння характеризувати різноманітні медичні явища та процеси; чітко та правильно дає визначення та розкриває зміст наукових термінів і понять, самостійно та правильно виконав практичну роботу, без помилок оформив протокол практичного заняття.

Схвалено на засіданні кафедри соціальної медицини,
організації та економіки охорони здоров'я
з медичною статистикою

“ 18 ” травня 2016 року, протокол № 10

Завідувач кафедри, доцент

_____ Г.С. Сатурська

**КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ
ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ (ІРС)**

Бали	Критерії оцінювання
1	ПІДБІР ДВОХ ВІДЕО МАТЕРІАЛІВ ІЗ РОЗДІЛІВ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ. або ПІДБІР ДВОХ АУДІО МАТЕРІАЛІВ ІЗ РОЗДІЛІВ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.
2	ВИГОТОВЛЕННЯ ЛАМІНОВАНОЇ ТАБЛИЦІ З ВІДПОВІДНИХ ТЕМ ДИСЦИПЛІНИ. або ВИСТУП НА ЗАСІДАННІ СТУДЕНТСЬКОГО НАУКОВОГО ГУРТКА.
3	УЧАСТЬ У СТУДЕНТСЬКІЙ ОЛІМПІАДІ З ДИСЦИПЛІНИ. або РОБОТА НА СТУДЕНТСЬКОМУ НАУКОВОМУ ФОРУМІ У ВИГЛЯДІ ПУБЛІКАЦІЇ ТЕЗ.
4	СКЛАДАННЯ КРОСВОРДУ, ЯКИЙ СТОСУЄТЬСЯ ПОНЯТЬ ТА ТЕРМІНІВ СОЦІАЛЬНОЇ МЕДИЦИНИ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я. або РОБОТА НА СТУДЕНТСЬКОМУ НАУКОВОМУ ФОРУМІ У ВИГЛЯДІ СТЕНДОВОЇ ДОПОВІДІ.
5	РОБОТА НА СТУДЕНТСЬКОМУ НАУКОВОМУ ФОРУМІ У ВИГЛЯДІ УСНОЇ ДОПОВІДІ.
6	ПРИЗОВЕ МІСЦЕ ЗА УЧАСТЬ У СТУДЕНТСЬКІЙ ОЛІМПІАДІ З ДИСЦИПЛІНИ. або ПРИЗОВЕ МІСЦЕ ЗА УЧАСТЬ У РОБОТІ НАУКОВОГО ФОРУМА.

Примітка: якщо студент приймає участь у двох і більше видах індивідуальної роботи, йому зараховуються бали лише за один вид роботи на його вибір.

Схвалено на засіданні кафедри соціальної медицини,
організації та економіки охорони здоров'я
з медичною статистикою
“ 18 ” травня 2016 року, протокол № 10

Завідувач кафедри, доцент

_____ Г.С. Сатурська

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ВИКОНАННЯ ПРАКТИЧНОГО ЗАВДАННЯ

Бали	Критерії оцінювання
0	Виставляється, коли студент виявляє повне незнання змісту виконання роботи.
1 - 3	Виставляється, коли студент частково виявляє знання змісту виконання роботи.
4 - 6	Виставляється студенту, коли він погано орієнтується у методиці виконання роботи, виконав її в неповному обсязі, допускаючи грубі помилки під час проведення досліджень.
7 - 9	Виставляється студенту, коли він самостійно, зі знанням методики виконав практичну роботу, але допустив неточності у послідовності проведення роботи.
10 - 12	Виставляється, коли студент самостійно, грамотно і послідовно, зі знанням методики, виконав практичну роботу, правильно застосовуючи наукові терміни та поняття.

Примітка: за недооформлені протоколи практичних занять з дисципліни від загальної кількості балів за практичне завдання віднімається 3,0 бали.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ТЕОРЕТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

Бали	Критерії оцінювання
1	Виставляється у тих випадках, коли студент не розкриває зміст навчального матеріалу.
2	Виставляється студенту, коли він погано орієнтується в навчальному матеріалі, що виявляється шляхом пропонування йому додаткових запитань.
3	Виставляється студенту, коли він фрагментарно розкриває зміст навчального матеріалу, допускає грубі помилки у визначенні понять та при використанні термінології.
4	Виставляється, коли студент орієнтується в основному матеріалі, але не може самостійно і послідовно сформулювати відповідь, спонукаючи викладача пропонувати йому навідні питання.
5	Виставляється студенту, коли він фрагментарно розкриває зміст навчального матеріалу, показує початкову уяву про предмет вивчення.
6	Виставляється студенту, коли він відтворює основний навчальний матеріал, але при його викладенні допускає суттєві помилки, наводить прості приклади, визначення медичних понять недостатні, характеризує загальні ознаки медичних об'єктів.
7	Виставляється студенту у випадку, коли він розкриває основний зміст навчального матеріалу; допускає незначні порушення у послідовності викладення матеріалу, при використанні наукових понять та термінів, нечітко формулює висновки.
8	Виставляється у випадку, коли студент розкриває основний зміст навчального матеріалу; дає неповні визначення понять; допускає неточності при використанні наукових термінів, нечітко формулює висновки.
9	Виставляється студенту, коли він розкриває основний зміст навчального матеріалу; дає повні визначення медичних понять та термінів, допускаючи незначні порушення у послідовності викладення.
10	Виставляється у тих випадках, коли студент виявляє повне знання фактичного матеріалу, вміє аналізувати, оцінювати та розкривати суть медичних явищ і процесів; встановлювати причинно-наслідкові зв'язки; логічно будувати висновки.
11	Виставляється студенту, коли він показує глибокі, міцні та системні знання в об'ємі навчальної програми, безпомилково відповідає на всі запитання, обґрунтовано формулює висновки, використовуючи матеріали, що виносяться на самостійну роботу студента.
12	Виставляється студенту, коли він самостійно, грамотно і послідовно, з вичерпною повнотою, використовуючи дані додаткової літератури, відповів на запитання з проявом вміння характеризувати різноманітні медичні явища та процеси; чітко та правильно дає визначення та розкриває зміст наукових термінів і понять.

Схвалено на засіданні кафедри соціальної медицини,
організації та економіки охорони здоров'я
з медичною статистикою

“ 18 ” травня 2016 року, протокол № 10

Завідувач кафедри, доцент

_____ Г.С. Сатурська

16. ПЕРЕЛІК НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ БАЗОВА (ОСНОВНА):

1. Соціальна медицина і організація охорони здоров'я (для студентів стоматологічних факультетів вищих медичних навчальних закладів України IV рівня акредитації /За заг. ред. В.Ф. Москаленка. – К.: Книга плюс, 2010, – 328 с.
2. Соціальна медицина та організація охорони здоров'я /Під заг. ред. Ю.В.Вороненка, В.Ф.Москаленка. – Тернопіль: “Укрмедкнига”, 2000. – 680 с.
3. Голяченко О.М. Соціальна медицина та організація охорони здоров'я. – Київ: ВСВ «Медицина», 2011. – 208 с.
4. Громадське здоров'я : національний підручник / В. Ф. Москаленко, О. П. Гульчій, Т. С. Грузева [та ін.]; ред.: В. Ф. Москаленко; МОЗ України; Нац. мед. ун-т ім. О. О. Богомольця. – 3-тє вид. – Вінниця: Нова книга, 2013. – 560 с., іл., табл.
5. Москаленко В.Ф. Принципи побудови оптимальної системи охорони здоров'я: український контекст. Монографія. – К.: „Книга плюс”, 2008. – 320с.
6. Збірник тестових завдань до державних випробувань з гігієни, соціальної медицини, організації та економіки охорони здоров'я / за ред. В.Ф. Москаленка, В.Г. Бардова, О.П. Яворовського. – Вінниця: Нова Книга, 2012. – 200 с.
7. Тестові завдання із соціальної медицини, організації охорони здоров'я та біостатистики. /За ред. проф. Огнева В.А. – Харків: «Майдан», 2005 . – 304 с.
8. Соціальна медицина і організація охорони здоров'я (для студентів стоматологічних факультетів вищих навчальних закладів України IV рівня акредитації)/ За редакцією В.Ф. Москаленка. – К.: Книга плюс, 2010. – 328 с.

ДОПОМІЖНА:

1. Методы изучения здоровья населения: Учебное пособие для студентов медицинских факультетов / Агарков В.И., Бутева Л.В.; Грищенко С.В. и др. – Донецк: ДонНМУ, 2011. – 106 с.
2. Практическое руководство по медицинской статистике: Учебное пособие для медицинских вузов/ Под ред. В.И. Агаркова. – Донецк: «Ноулидж» (донецкое отделение), 2011. – 276 с.
3. Біостатистика : підручник / В. Ф. Москаленко, О. П. Гульчій, М. В. Голубчиков [та ін.]; ред. В. Ф. Москаленко. – К.: Книга плюс, 2009. – 184 с.
4. Москаленко В.Ф. Системы здравоохранения: современный контекст . – К.: «Книга-плюс», 2012. – 320 с.
5. Первинна медико-санітарна допомога/сімейна медицина/ за ред. В.М. Князевича. – К., 2010. – 404 с.
6. Гайдаєв Ю.О., Корнацький В.М. Державні цільові програми покращення здоров'я народу. – Київ – Тернопіль: «Укрмедкнига», 2007. – 208 с.
7. Охорона здоров'я України: стан, проблеми, перспективи / Л. А. Чепелевська, О. Р. Ситенко, В. В. Бедний [та ін.]; за ред. В. В. Лазоришинця. – Київ : 2014. – 607 с. : іл., табл.
8. Охорона здоров'я в Україні: організація та законодавче забезпечення : монографія / А. І. Козаченко, В. М. Пашков, В. П. Лисак [та ін.]; за загальною ред. : В. П. Лисака, В. М. Пашкова, І. А. Голованової. – Київ : МОРІОН, 2014. – 335 с. : іл., табл.
9. Семигіна Т. В. Аналіз політики охорони здоров'я: навчальний посібник / Т. В. Семигіна. – К. : НаУКМА, 2012. – 479 с. : табл., іл.
10. Общественное здоровье и здравоохранение: учебник // В.А. Медик, В.К. Юрьев. – 2-е изд. испр. и доп. – М.: ГЭОТАР-Медиа, 2012. – 608 с.
11. Общественное здоровье и здравоохранение: учебник для студентов учреждений высшего профессионального образования // Ю.П. Лисицын, Г.Э. Улумбекова. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: ГЭОТАР-Медиа, 2011. – 544 с.

12. Общественное здоровье и здравоохранение, экономика здравоохранения : учебник : в 2 т. / В. З. Кучеренко, Е. Г. Свистунова, Н. В. Эккерт [и др.] ; под ред. В. З. Кучеренко. – Москва : ГЭОТАР -Медиа, 2013. – Т. 1. – 687 с. : ил., табл.
13. Общественное здоровье и здравоохранение, экономика здравоохранения : учебник : в 2 т. / Е. Б. Галкин, Н. А. Касимовская, Л. Л. Тихомирова [и др.] ; под ред. В. З. Кучеренко. – Москва : ГЭОТАР -Медиа, 2013. – Т. 2. – 159 с. : ил., табл.
14. Попченко Т.П. Реформування сфери охорони здоров'я в Україні: організаційне, нормативно-правове та фінансово-економічне забезпечення. – К. : НІСД, 2012. – 96 с.
15. Современные подходы к управлению качеством медицинской помощи на различных иерархических уровнях / Под ред. О.П. Щепина. – М., 2012. – 164 с.
16. Стародубов В.И., Щепин О.П. Общественное здоровье и здравоохранение. Национальное руководство. – М.: ГЭОТАР-Медиа, 2013. – 619 с.
17. Баева О.В. Менеджмент у галузі охорони здоров'я: Навч. посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 640 с.
18. Щорічні статистичні довідники управління охорони здоров'я Тернопільської області.
19. Щорічна доповідь про стан здоров'я населення України та санітарно-епідемічну ситуацію.
20. Щорічна доповідь про результати діяльності системи охорони здоров'я України.
21. Про затвердження Примірних штатних нормативів центру первинної медичної (медико-санітарної) допомоги: Наказ МОЗ України від 23.02.2012 № 129 [Електронний ресурс]. – Шлях доступу: http://www.moz.gov.ua/ua/portal/hsr_reformlaw/
22. Про затвердження Примірного переліку лабораторних досліджень, що виконуються при наданні первинної медичної допомоги населенню: Наказ МОЗ України від 23.02.2012 № 130 [Електронний ресурс]. – Шлях доступу: http://www.moz.gov.ua/ua/portal/hsr_reformlaw/
23. Про затвердження Примірного положення про центр первинної медичної (медико-санітарної) допомоги та примірних положень про його підрозділи: Наказ МОЗ України від 23.02.2012 № 131 [Електронний ресурс]. – Шлях доступу: http://www.moz.gov.ua/ua/portal/hsr_reformlaw/
24. Европейская база данных «Здоровье для всех». Копенгаген: ЕРБ ВОЗ. –// <http://www.euro.who.inf>
25. [Матеріали журналу «Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України».](#)
26. [Матеріали для підготовки студентів до практичних занять.](#)